
ЕЛЕКТРОННИЙ КАТАЛОГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ РЕСУРСІВ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Олена Ширяєва

Харківський національний медичний університет
Наукова бібліотека

Марина Федорченко

Харківський національний медичний університет
Наукова бібліотека

Анотація: у статті коротко розповідається про історію формування бібліотечних фондів, роботу по створенню та поповненню е-каталогу щодо організації і популяризації фонду документів Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету.

Ключові слова: бібліотечний фонд, інформаційні ресурси, електронний каталог.

*«...Немає нічого складнішого, ніж упорядкувати бібліотеку.
Складніше хіба що впорядкувати світ»
Умберто Еко*

Бібліотечні фонди є частиною загальнонаціональної культурної спадщини країни, що яка містить досвід людської цивілізації, який і представляє велику наукову, інформаційну та матеріальну цінність. Формування бібліотечного фонду є безперервним планомірним процесом поповнення, оновлення, розвитку і підтримки його в працездатному стані. Основні етапи формування фонду – стратегічне планування, комплектування, технічна обробка, каталогізація, розстановка, зберігання, облік та вилучення документів [6].

Навіть у бібліотеках давнини простежуються уявлення про організацію, зберігання, опис книжкових зібрань. Кілька століть назад у 1627 р. відомий французький книгознавець і бібліотекар, професор медицини Габріель Ноде (1600-1653 рр.) відзначав, що «неорганізоване зібрання книг, яким би великим воно не було, не можна називати бібліотекою, як і купу каміння і матеріалів –

палацом...». Тоді перший теоретик і бібліотекар-практик написав широко відому в Європі книгу «Поради для облаштування бібліотек» (1627), в якій і надав рекомендації з формування фонду. Це була перша праця в історії бібліотекознавства з викладом вимог до складання бібліотечних каталогів та класифікації наук. У своїх «Порадах...» він рекомендував оцінювати книги «за вигодою і користю, які з них можна вилучити», виділяти нові надходження, створювати умови для користування книгами – «кожен повинен знайти в бібліотеці те, що шукає». Габріель Ноде вважав за необхідне в громадських бібліотеках мати два каталоги: систематичний і алфавітний. Книгознавець, професор медицини, придворний лікар Людовика XIII, він деякий час був бібліотекарем в першій публічній бібліотеці Франції, створеній у 1634 р. кардиналом Джуліо Мазаріні [1].

Познайомившись з усіма найбільшими бібліотеками Європи, Габріель Ноде ретельно формував фонд ввіреної йому бібліотеки. Він вважав, що в бібліотеці повинні бути праці з усіх галузей знань, книги найкращих видань, в оригіналах або перекладах, з кращими коментарями. І не тільки книги «головних стародавніх і нових авторів», а й усіх, «які зробили для науки що-небудь нове». У 1658 р. в Парижі вийшов друком збірник, присвячений пам'яті Габріеля Ноде. «Він лікував тупість нашого часу», – сказано в передмові до цієї книги. Видатний бібліотекар заповідав не тільки принципи побудови великої книжкової колекції, які зберегли історичний інтерес і до наших днів, він пропагував любов до книги і освіти. У літературі Габріеля Ноде часто називають «найвидатнішим бібліотекарем всіх часів і народів» [5].

Бібліотеки змінюються дуже швидко, а університетські – оперативно реагують на потреби користувачів, навчають пошуку надійних джерел, сприяють академічній доброчесності, забезпечують оперативний доступ до інформації. Професійно сформований бібліотечний фонд впливає на успіх роботи з надання інформаційних послуг користувачам бібліотеки, повинен зацікавити і задовольнити потреби найвибагливішого користувача в освітній та науковій діяльності.

У міру зростання величини фонду Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету (НБ ХНМУ), можна побачити як бібліотекарі з одного боку – залишаються універсальними спеціалістами, а з іншого – все більше спеціалізуються на окремих технологічних процесах та операціях.

Загальний фонд Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету на кінець 2021 р. складає понад мільйон примірників документів, з них понад 40 тисяч – у цифровому форматі. За цільовим призначенням фонд ділиться на навчальну (56%), наукову (41%), художню (3%) літературу.

Одним з основних видів діяльності сучасної бібліотеки є створення власних електронних ресурсів на основі науково обґрунтованого бібліотечного фонду. Одним з таких ресурсів є електронний каталог (ЕК), від організації якого залежить повнота й оперативність задоволення запитів користувачів, а також інформація про склад і зміст бібліотечного фонду. В НБ ХНМУ автоматизацію бібліотечних процесів забезпечує АБІС ІРБІС64, яка дозволяє виконувати основні наукові і технологічні процеси: формування облікового та бібліографічного запису документа, його наукову обробку (включаючи предметизацію, систематизацію), формування друкованих форм (карток, книжкових формулярів, тощо). Всі функції по формуванню та веденню бази даних (БД) ЕК покладене на автоматизоване робоче місце (АРМ) «Каталогізатор». При детальному й правильному заповненні полів якого, ЕК надає повноцінну інформацію про документи фонду НБ ХНМУ, сортуючи їх за видами (книги, статті з журналу, окремий номер журналу і т.п.) і за характером документа (підручник, атлас і т.п.). ЕК розкриває бібліотечний фонд із значним хронологічним охопленням і надає інформацію про склад та зміст документів і містить понад 300 тисяч бібліографічних описів, що є результатом співпраці фахівців профільних відділів бібліотеки з каталогізації поточних надходжень документів, ретровводу, аналітичного розпису видань власноруч та за рахунок участі в корпоративному проєкті медичних бібліотек України. Згідно статистики користувачі здійснили понад 30 млн. результативних пошуків в ЕК НБ ХНМУ з моменту його заснування (2008) [4].

Створення електронних колекцій вимагає попереднього вивчення якісного та фізичного стану власного бібліотечного фонду, запитів користувачів. Така діяльність складається з процесів: сканування документів, оброблення електронних текстів, формування структури електронних колекцій. ЕК містить понад 3 тис. бібліографічних описів з посиланням на повнотекстові документи. У фонді НБ ХНМУ є колекція рідкісних і цінних іноземних видань з 1672 року по 1800 рік з унікальним підрозділом раритетних дисертацій XIX століття. Кожне видання оцифроване, створені «паспорти» зі штрих-кодом, електронні копії розміщено в Репозитарії ХНМУ (колекція «Книжкові пам'ятки») [3]. Бібліографічні описи внесено до ЕК з посиланням на повні тексти.

Наукові та навчально-методичні праці університетської спільноти наповнюють Репозитарій ХНМУ. Ця кумулятивна БД накопичує, зберігає і розповсюджує власні цифрові ресурси і надає необмежений доступ користувачам. Поступово електронні ресурси поєднуються гіпертекстовими зв'язками, це дозволяє користувачам переходити з WEB-каталогу безпосередньо до повних текстів документів, розміщених в мережі або в Репозитарії ХНМУ.

Наповнення ЕК здійснюється також шляхом інвентаризації бібліотечного фонду. В процесі ретроспективної каталогізації надається штрих-код кожному документу з фондів рідкісних та цінних видань, художньої літератури,

авторефератів дисертацій, періодичних видань. Таким чином, ретрокаталогізація документів збільшує кількість бібліографічних записів в ЕК, покращує якість інформаційно-бібліотечного обслуговування користувачів [2].

ЕК в сучасній бібліотеці як інструмент комунікації читача і бібліотеки віртуалізує бібліотечні послуги і популяризує бібліотечний фонд. Постійне оновлення, редагування ЕК дає можливість оперативно інформувати читачів про нові або ретроспективні видання, підтримуючи цим науково-освітній процес нашого університету, а повнота цієї підтримки реалізується завжди готовими до нововведень фахівцями бібліотеки.

Важливими видами діяльності НБ ХНМУ по розкриттю і популяризації фонду документів бібліотеки є складання електронних анотованих бібліографічних покажчиків, представлених на сайті бібліотеки. На основі БД ЕК створюється електронний бібліографічний покажчик «Історія Харківського національного медичного університету у віддзеркаленні часу», де представлено – 2 144 джерел. За допомогою бібліографічних описів БД ЕК фонду художньої літератури створено два випуски анотованого бібліографічного покажчика «Медицина в дзеркалі світової літератури», котрі вміщують біографічні довідки про авторів-медиків та переклади українською – 235 анотацій [3].

Таким чином, НБ ХНМУ здійснює каталогізацію, систематизацію та акумуляцію власних документів і популяризує їх з метою повного інформаційного сервісу користувачів. Університетська бібліотека ставить за мету бути доступною будь-якому користувачеві, максимально повно та оперативно надавати інформацію про книжковий фонд, поєднуючи функції інформаційного, культурного і освітнього закладу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глухов А. Г. Судьбы древних библиотек. – Москва : Либерия, 1992. – С. 96-97.
2. Киричок І. В. 100-річний ювілей Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету: здобутки та перспективи / І. В. Киричок // Медичні бібліотеки України: досвід, традиції, іновачії : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 20-21 травня 2020 р.) / ред. кол. : Т. А. Остапенко, І. В. Киричок, Н. М. Бортник [та ін.]. – Київ: ННМБУ; Харків : ХНМУ, 2020. – С. 23-34.
3. Костюкевич Т. В. Унікальні колекції у фонді Наукової бібліотеки ХНМУ / Т. В. Костюкевич // Матеріали ювілейної конференції, присвяченої 90-річчю Наукової бібліотеки Харківського національного медичного університету / ред. кол. : В. М. Лісовий, В. А. Капустник, В. В. М'ясоєдов [та ін.]. – Харків : ХНМУ, 2010. – С. 49-52.

4. Павленко Т. Б. Інформаційно-ресурсний потенціал університетської бібліотеки / Т. Б. Павленко // Медичні бібліотеки України: досвід, традиції, інновації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 20–21 травня 2020 р.) / ред. кол.: Т. А. Остапенко, І. В. Киричок, Н. М. Бортник [та ін.]. – Київ : ННМБУ ; Харків : ХНМУ, 2020. – С. 85–89.

5. Рыбина С. Габриэль Нодэ и кардинал Мазарини: книжник на службе у политика // Библиотека. – 1998. – № 4. – С. 94-96.

6. Столяров Ю. Н. Признаки библиотечного фонда как научного понятия. Дефиниция понятия «библиотечный фонд» / Ю. Н. Столяров // Научные и технические библиотеки – 2014. – № 10. – С. 52-60.

ELECTRONIC CATALOG AS A TOOL FOR POPULARIZATION OF UNIVERSITY LIBRARY RESOURCES

Elena Shiryaeva

Marina Fedorchenko

Kharkiv National Medical University

Scientific Library

Annotation: *The article briefly describes the history of the formation of library funds, work on creating and replenishing the e-catalog on the organization and promotion of the fund of documents of the Scientific Library of Kharkiv National Medical University.*

Key words: *library fund, information resources, electronic catalog.*